

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโลกเป็นไปอย่างรวดเร็วและซับซ้อน ทำให้วิถีการดำรงชีวิตของสังคมไทยปรับเปลี่ยนจากเดิม สมาชิกของสังคมไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรีมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวเกิดปัญหา สตรีถูกทำร้ายทางจิตใจ ทำให้ภาครัฐต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อให้คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และเกิดประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย จึงกำหนดให้มีการพัฒนาศักยภาพของคน และชุมชน^๑ ประกอบกับภาครัฐได้เล็งเห็นความสำคัญของสตรี ซึ่งปัจจุบันสตรีมีจำนวนมากกว่าบุรุษ ในด้านครอบครัวหลายคนที่มีเสียชีวิต จะต้องเป็นหัวหน้าดูแลสมาชิกในครอบครัว ซึ่งนับวันจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่คนในสังคมก็ยังมีเจตคติว่า สตรีมีความสามารถด้อยกว่าบุรุษและปลูกฝังให้สตรีเป็นผู้ตาม เป็นผลให้สตรีขาดโอกาสและการยอมรับในการเข้าร่วมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จึงได้กำหนดนโยบายให้มีแผนพัฒนาสตรีเพื่อเปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น

แผนพัฒนาสตรีเป็นนโยบายที่ประเทศไทยจัดทำขึ้นเป็นฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๕ ต่อมาองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้มีปีสตรีสากล เพื่อผลักดันไปสู่การเปลี่ยนแปลงให้หญิงและชายมีความเสมอภาคยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงได้ทบทวนและปรับปรุงจัดทำนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๔๔) เพื่อให้สตรีมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนากิจกรรมต่างๆ มากขึ้น สอดคล้องกับนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพของคน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม อารมณ์ มีความสามารถในการแก้ปัญหาที่มีทักษะในการประกอบอาชีพมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และเสริมสร้างให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข^๒ ให้รู้จักระวัง ดูแล ป้องกันและรักษาสุขภาพของตนทั้งทางกายและจิตใจ มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาภาคบังคับ ให้โอกาสพัฒนาสติปัญญาความรู้ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองและมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ ด้านชีวิตและ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙), หน้า (๒).

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

ครอบครัว มีเสรีภาพเลือกคู่ครองโดยพิจารณาถึงความพร้อมทั้งร่างกาย จิตใจและอารมณ์ มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันกับชาย^๓

แม้ว่าจะมีนโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาวดังกล่าว ปัญหาต่างๆ ยังคงมีอยู่และนับวันจะมีมากขึ้น เช่น ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ซึ่งเกิดจากการข่มเหงรังแกจากบุรุษทั้งคนใกล้ชิดและคนนอกบ้าน จากข้อมูลของกระทรวงสาธารณสุข ปี ๒๕๕๖ พบว่า มีสตรีใช้บริการกับศูนย์พึ่งได้ จำนวน ๓๑,๘๖๖ ราย หรือเฉลี่ยวันละ ๘๗ ราย ในกลุ่มที่พบความรุนแรงมากที่สุด อายุ ๓๕-๔๕ ปี ร้อยละ ๓๙ รองลงมาคือ อายุ ๑๘-๒๕ ปี ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ครอบครัวตกอยู่ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาการหย่าร้าง^๔ ประกอบกับความคิดและความเชื่อต่าง ๆ ของวัฒนธรรมอินเดียโบราณที่สืบทอดกันมา รวมทั้งโครงสร้างทางสังคมที่ยึดถือว่าสตรีด้อยอำนาจและไม่มีบทบาทหรือมีบทบาทน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมโบราณสตรีถูกควบคุม ทำให้อำนาจทั้งนอกบ้านและในบ้านถูกแยกออกจากกันชัดเจน ขณะเดียวกันบทบาทของบุรุษกลับได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญเหนือกว่าสตรี จึงไม่ได้ทำให้สถานภาพของสตรีดีขึ้น แม้กระนั้นเมื่อสตรีออกทำงานนอกบ้าน ปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวลดลง และปัญหาจากการทำงานก็มีมากมาย เช่น สุขภาพกายและจิตใจไม่แข็งแรง ถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ไม่ให้โอกาสแสดงศักยภาพในตำแหน่งที่สูงขึ้น หรือให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาสังคม^๕

การเกิดปัญหาดังกล่าวแก่สตรี ทำให้ภาครัฐและ นักวิชาการมีแนวคิดว่าการพัฒนาศักยภาพเป็นปัจจัยในการสร้างเสริม (Synergistic paradigm) ที่จะทำให้อำนาจสตรีได้รับโอกาสแสดงความคิดความรู้สึก ได้แลกเปลี่ยนข้อมูล และเรียนรู้การทำงาน สามารถจัดการกับชีวิตของตน และนำศักยภาพที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบออกมาใช้อย่างสร้างสรรค์ นำไปสู่การทำงานได้อย่างเต็มที่^๖ รวมทั้งได้ตระหนักรู้ในคุณค่าและความสามารถทั้งของตนเองและผู้อื่น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา และมีทักษะความเป็นผู้นำ มีอิสระและความรับผิดชอบ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคมให้มีพลังเข้มแข็งยิ่งขึ้น^๗ อาจกล่าวได้ว่า แม้บุคลิกภาพของสตรีในสังคมสมัยใหม่ จะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีทักษะและความรอบรู้กว้างขวาง กล่าวแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย เที่ยงตรง และกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและสังคม^๘ แต่สตรีก็ต้องได้รับการเสริมสร้างพลังศักยภาพ (Empowerment) ในด้านการศึกษาและด้านต่าง ๆ ทุกมิติ เพื่อเพิ่มคุณค่าและศักยภาพในตนเอง ดูแลสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะบุตรหลานให้มีคุณค่า

^๓ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.), สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, (๒๕๓๗), **นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว (พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๕๔)**, ๒๕๓๗, หน้า ๒-๕.

^๔ ศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข รายงานการสาธารณสุขไทย พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๕

^๕ ภัสสร ลิมานนท์, **บทบาทเพศ สถานภาพสตรีกับการพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑.

^๖ Gibson, **Concept Analysis of Empowerment**, Journal of Advance Nursing 1991, p.16.

^๗ Hokanson, อ้างถึงในพุทธรอง พิพัฒรัตน์, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพัฒนาศักยภาพตนเอง, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^๘ Harold Lasswell, **Toward a General Theory of Directed Value Accumulation and Institutional Development**, Comparative Theories of Social Change (Michigan: 1966), p.12-15.

ของสังคม^๙ รวมทั้งการเข้าร่วมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมในสังคม ก็ต้องรู้จักร่วมกันคิดและตัดสินใจ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้^{๑๐}

เมื่อได้พิจารณาแนวคิดในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า การเสริมสร้างพลังศักยภาพทางกายอย่างเดียวนั้น คงไม่เพียงพอที่จะรับมือกับปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นในครอบครัวและสังคมในอนาคตได้ ประกอบกับแนวคิดของนักวิชาการที่ควรให้สตรีรู้จักสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้เป็นที่พึงของสมาชิกในครอบครัว^{๑๑} และบริหารจัดการเกี่ยวกับการรักษาและใช้จ่ายทรัพย์ และฝึกอบรมให้บุตรได้เรียนรู้และประพฤติในสิ่งที่ดีงามเพื่อให้เข้าร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข^{๑๒} และควรได้รับการพัฒนาในทุกมิติรอบด้านของชีวิต^{๑๓} ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาส่งเสริมบทบาทและพลังของสตรีในสมัยพระพุทธกาล องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้เปิดโอกาสแก่สตรีและทรงปฏิรูปความเชื่อเรื่องสิทธิสตรี คุณค่าและความสำคัญของสตรี ทำให้สตรีที่เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้สิทธิการบวชและเป็นการหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในสถานะและความสามารถของสตรี สำหรับสตรีในสมัยพุทธกาลที่มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งในด้านครอบครัวและสนับสนุนส่งเสริมพระพุทธศาสนา จนได้รับการยอมรับ และยกย่องจากสังคม คือ นางวิสาขาอุบาสิกา^{๑๔} ซึ่งนางเป็นตัวอย่างของหนึ่งในสตรีสมัยพุทธกาลที่ได้น้อมนำธรรมะ คำสอนของพระพุทธองค์มาสู่การปฏิบัติพัฒนาตนเองและครอบครัว สังคมให้เกิดสันติสุข สะท้อนให้เห็นถึงพลังศักยภาพสตรีที่มีหลักพุทธธรรมเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีคุณค่าและประโยชน์อย่างยิ่ง มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางหรือเครื่องมือในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาครอบครัวและชุมชนให้มีพลังเข้มแข็งยิ่งขึ้น จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ยังไม่พบว่ามีงานนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีมาก่อนแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง จ.สมุทรปราการ ซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาจนได้รับรางวัลชนะเลิศตำบลพัฒนาดีเด่นด้านการท่องเที่ยว ด้านการรักษน้ำ และได้รับพระราชทานรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็นเป็นสุข จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี^{๑๕} ว่า แก่นนำสตรีใน

^๙ จินตนา สุจิตานนท์, การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอ.พี.รินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๑.

^{๑๐} Kraft, Julia. Power-with not power-over. Peace News (June - August 2000), p.35.

^{๑๑} วศิน อินทสระ, ธรรมและชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จักรานุกูลการพิมพ์, ๒๕๑๕), หน้า ๕๗-๕๘.

^{๑๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๑๓} วศิน อินทสระ, หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒-๓๕.

^{๑๔} ดุราลัยเอียดใน งบ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๔๑๐-๔๒๒.

^{๑๕} จังหวัดสมุทรปราการ, องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง หมู่บ้านหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี พ.ศ.๒๕๔๙ (แผ่นพับ), สมุทรปราการ: องค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง, ๒๕๔๙.

ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการใช้พลังศักยภาพพัฒนาชุมชนอย่างไร และควรนำหลักธรรมใดบ้างในพระพุทธศาสนามาช่วยเสริมสร้างศักยภาพสตรีให้มีพลังเข้มแข็งและยั่งยืน และรูปแบบในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อนำไปพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม ควรเป็นอย่างไร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชน

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ แนวคิด หลักการ ทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี เพื่อพัฒนาชุมชนเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับ รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม การบูรณาการแนวคิด ทฤษฎี กับหลักพุทธธรรม เพื่อศึกษา สภาพปัญหา และสาเหตุของการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี และรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเนื้อหาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายและแผนงานหลักสตรีระยะยาว พ.ศ.๒๕๓๕-๒๕๕๔ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจและด้านการเมือง หลักทั่วไปของการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดปรัชญาแบบเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) และหลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรี

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ(Key Informants)

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ สตรีที่เป็นแกนนำขององค์การบริหารส่วนตำบลบางน้ำผึ้ง จำนวน ๗ คน ได้แก่ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบางน้ำผึ้งโฮมสเตย์ เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำอาสา

พัฒนาชุมชนหญิงตำบลบางน้ำผึ้ง ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้จัดการตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ ๕ ผู้นำกลุ่ม CE Caregiver และผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๐ ตำบลบางน้ำผึ้ง จำนวน ๗ ท่าน และผู้นำสถาบันในชุมชน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดบางน้ำผึ้งใน และผู้อำนวยการโรงเรียน วัดบางน้ำผึ้งใน จำนวน ๒ รูป/คน รวมจำนวน ๙ รูป/คน ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation)

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาวิจัยคือ พื้นที่ในความรับผิดชอบของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การสร้างเครื่องมือ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๘ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๐

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ รูปแบบ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม มาส่งเสริมการบูรณาการเพื่อใช้เป็นวิธีการในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

๑.๕.๒ การเสริมสร้างพลังศักยภาพ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคล องค์กรหรือชุมชน สามารถจัดการกับชีวิตของตน ตระหนักในคุณค่าและความสามารถทั้งของตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลรับรู้ถึงศักยภาพของตนที่แฝงอยู่ภายใน ความมีคุณค่าแห่งตน มีอิสระและความรับผิดชอบ และเพิ่มขีดความสามารถในการแก้ปัญหา การติดต่อสื่อสาร ความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับผู้อื่นในชุมชนโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

๑.๕.๓ การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงส่งเสริมให้สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนหรือชุมชนให้เจริญขึ้นทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โดยสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ความเจริญให้เกิดขึ้นในชุมชนทั้งด้านครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

๑.๕.๔ ชุมชน ในที่นี้หมายถึง ชุมชนตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕.๕ หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่การเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน และการพัฒนาชุมชน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างพลังเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชน ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังศักยภาพ เป็นต้น จึงได้ศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ก.ตำราและหนังสือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง หลักการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง สรุปว่า ได้ยึดหลักสำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตเอื้ออาทร ประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ๒) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ ๓) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มคุณค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน ๔) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีเข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี ๕) ด้านเศรษฐกิจ จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้^{๑๖}

โคทม อารียา ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสภาพปัญหาของสตรีที่เป็นปัญหาเรื้อรังเกี่ยวกับความไม่เสมอภาคกันระหว่างเพศชายและหญิงซึ่งมีมาแต่โบราณ ในด้านชีววิทยา สรุปได้ว่า เพศหญิงมีลักษณะชีววิทยาที่อ่อนแอกว่าชาย ซึ่งเป็นเรื่องของเพศที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสภาพข้อเท็จจริงทางธรรมชาติ ด้านสรีระร่างกายหรือชีวภาพ กล่าวคือ โครงสร้างของเพศชายโดยทั่วไปแข็งแรงกว่า ดังนั้น สังคมจึงคาดหวังให้แต่ละเพศประพฤติปฏิบัติตนตามแบบแผนที่เหมาะสมในสังคมสร้างขึ้น โดยกำหนดว่าความรับผิดชอบใดที่หญิงหรือชายควรทำ เช่นเพศหญิงเหมาะกับการทำงานที่เบากว่าเพศชาย ได้แก่ งานดูแลบ้าน งานบริหารทารกและปรนนิบัติเพศชาย เป็นต้น^{๑๗}

บวร ประพตติดี, ทิพาพร พิมพิสุทธ์ และเฉลิมพล ศรีหงษ์ ได้อธิบายไว้ว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้บทบาทของเพศหญิงถูกจำกัดทั้งในขอบเขตและระดับที่ด้อยกว่าเพศชาย นั้นในด้านประวัติศาสตร์ มี ๒ ประการคือ ประการแรก เพราะในสมัยโบราณคนสำคัญเหนือสังคม จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เพศชายมีอิทธิพลที่จะผลักดันให้เพศหญิงยอมรับบทบาทและมีพฤติกรรมไปในแนวทางที่เพศชายกำหนดให้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเพศชายมักจะได้เปรียบ เกือบทุกความปรารถนาแห่งตัวตนในฐานะที่เป็นมนุษย์ เพื่อความปลอดภัยของตนเองและเพื่อจรรโลงสังคมมิให้สั่นคลอน ประการที่สอง ระบบความเชื่อในลักษณะสากลที่เกี่ยวกับความไม่เสมอภาคทางเพศ ได้แก่ ความเชื่อทางศาสนา ล้วนมีข้อกำหนดไว้ที่เป็นการจำกัดหรือกีดกันสิทธิและแบบแผนทางความประพฤติปฏิบัติของเพศหญิงไว้ในขอบเขต และในฐานะที่ด้อยกว่าเพศชาย ส่วนในด้านสถานภาพทางสังคม หญิงมีบทบาททางสังคมแคบกว่าเพศชาย และมีความสัมพันธ์ทางระดับตำแหน่งที่ด้อยกว่าเพศชาย ประกอบกับอำนาจที่เกิดจากการยอมรับในสังคม เพศชายเหนือกว่าทั้งด้านกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี^{๑๘}

มาฆะ ขิตตะสังคะ ได้สรุปความเห็นเรื่องความแตกต่างในบทบาทระหว่างเพศว่า ระบบเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยสนับสนุนให้สถานภาพและบทบาทของเพศหญิงเปลี่ยนแปลงได้ เพศชายจะมี

^{๑๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, (กรุงเทพมหานคร: โกมลคีมทอง, ๒๕๓๑) หน้า ๗๕.

^{๑๗} โคทม อารียา, *แนวคิดในการพัฒนาสตรี*, รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การพัฒนาสถานภาพสตรีไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗). หน้า ๓.

^{๑๘} บวร ประพตติดี, ทิพาพร พิมพิสุทธ์ และเฉลิมพล ศรีหงษ์, *สตรีไทย: บทบาทในการเป็นผู้นำทางการบริหาร*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐.

ความรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น จัปปลา เลี้ยงสัตว์ และเพศชายมีความแข็งแรงจึงรับภาระทางเศรษฐกิจในการหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนเพศหญิงอ่อนแอต้องเลี้ยงดูบุตร จึงควรทำงานแต่เฉพาะภายในบ้าน และในการเลี้ยงดูเด็ก เด็กชายจะถูกฝึกให้เล่นในสิ่งที่ใช้กำลังและสร้างความสำเร็จที่เกิดจากความสามารถในตนเอง ส่วนเด็กหญิงจะแยกให้รู้จักงานบ้าน การฝีมือและการเล่นที่ไม่อาศัยกล้ามเนื้อ คุณค่าในความสำเร็จขึ้นอยู่กับความรักความพอใจของบุคคลอื่น จึงทำให้เด็กหญิงต้องการพึ่งพา ตลอดจนการลอกเลียนแบบอย่างของมารดา^{๑๙}

โกวิท พวงงาม ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน สรุปความได้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ และเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน มีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน อาจเป็นได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือความร่วมมือกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพอนามัย วัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ดีขึ้น เพื่อให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยมีองค์ประกอบในการพัฒนา ดังนี้ คือ คนในชุมชน การมีส่วนร่วม การช่วยเหลือตนเอง การพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่ม มีความต้องการ การใช้ทรัพยากรในชุมชน ชีตความสามารถของชุมชนและรัฐที่จะร่วมมือกัน และเป็นกระบวนการ วิธีการ โครงการและขบวนการ^{๒๐}

จินตนา สัจจามันท์ ได้กล่าวถึง สตรีเกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนาชุมชน สรุปได้ว่าการศึกษาคือเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาสตรีให้มีความรู้ ทักษะ และคุณธรรม จริยธรรม เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ตลอดจนให้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ การศึกษาของไทยในอดีตเปิดโอกาสให้เด็กชายได้รับการศึกษามากกว่าเด็กหญิง หลังจากที่ได้มีการจัดการศึกษาแบบใหม่ การศึกษาสำหรับผู้หญิงได้เปิดกว้างขึ้น เช่น มีการตั้งโรงเรียนสำหรับสตรี และในแผนการศึกษาฉบับแรกๆ ของไทยได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาของสตรี ถึงแม้ปัจจุบันได้ให้โอกาสทางการศึกษาแก่สตรียังไม่เท่าเทียมชาย หากต้องการให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง ต้องจัดให้สตรีได้รับการศึกษาเท่าเทียมกับชาย เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาโดยเฉพาะในชนบท^{๒๑}

ภัสสร ลิมานนท์ ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับบทบาทเพศ สถานภาพสตรีกับการพัฒนา สรุปความได้ว่า การสร้างพลังอำนาจให้สตรี จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีด้านการผลิตเป็นการมีส่วนร่วมในสังคม ด้วยการส่งเสริมการสร้างพลังอำนาจให้สตรี ให้มีความเสมอภาคในทุกรูปแบบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด และกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติเพื่อนำเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ให้ได้รับการศึกษา เพื่อ

^{๑๙} มาฆะ ชิตตะสังคะ, การพัฒนาสตรีในชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๐} โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕-๑๓๐.

^{๒๑} จินตนา สัจจามันท์, การศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕๕-๒๗๓.

สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และช่วยให้สตรีมีรายได้มากขึ้น รวมทั้งสามารถดูแลบุตรให้ดีขึ้น มีสุขภาพดีขึ้น ตลอดจนให้มีการก้าวหน้าและมีส่วนร่วมในทางการเมืองและการปกครอง^{๒๒}

มาลี พุกษ์พงศาวิ ได้กล่าวถึงผู้หญิง สรุปความได้ว่า แม้ผู้หญิงจะมีบทบาทด้านการเมือง การปกครองที่เป็นรูปแบบมีจำนวนน้อย แต่ในระดับครอบครัวยังมีอยู่ ซึ่งทำให้เกิดผลทั้งทางตรงและทางอ้อมของระบบการเมืองการปกครอง ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ในสิ่งแวดล้อม ส่วนสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงล้าหน้าในระดับครัวเรือนพบว่า ผู้หญิงต่ำต้อยกว่าผู้ชาย เพราะมีความเชื่อในวัฒนธรรมและประเพณี กระบวนการกล่อมเกลாதวงครอบครัว ผู้ชายเป็นใหญ่กว่าผู้หญิงในระดับสังคมผู้หญิงไม่มีโอกาสได้แสดงออกได้เหมือนผู้ชาย^{๒๓}

วิทยากร บุญเรือง ได้กล่าวถึงสตรี สรุปได้ความว่า สตรีเป็นส่วนหนึ่งในภาคเศรษฐกิจของไทย ภายในบ้าน ภาคการเกษตร จนถึงระดับอุตสาหกรรม สตรีจะได้รับค่าแรงงานน้อย แต่สตรีได้รับอิสระมากขึ้นโดยเข้ามาทำงานทำในเมือง และพึ่งพาตนเองได้ สตรีมีวินัยในการทำงาน อดทน และตั้งใจทำงาน ปัจจุบันอุตสาหกรรมในเมืองขยายตัวไปสู่ชนบทมากขึ้น ทำให้สตรีได้ทำงานอยู่ในพื้นที่ของตน และหากสตรีมีการแสดงออกและพฤติกรรมการทำงานเห็นผลมากขึ้น จะเป็นเหตุให้สตรีมีความเจริญก้าวหน้าในโอกาสต่อไป^{๒๔}

ทัศนีย์ สุวรรณพานิช ได้ให้แนวคิดว่าการพัฒนาชุมชนควรมีภารกิจที่จะทำให้สตรีเข้ามามีบทบาทแก้ไขปัญหาด้วยตนเองให้มากขึ้น สร้างความเชื่อมั่นของสตรีให้เกิดขึ้น โดยดำเนินการ ๓ ประการ ดังนี้ ๑) การให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่สตรี ทั้งในระบบและนอกระบบ ตลอดจนโอกาสในการแสวงหาความรู้และทักษะด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น การพูดคุย การประชุม การสัมมนาและการจัดเวทีประชาคม ทั้งนี้เพื่อพร้อมที่จะออกไปสู่สังคมที่กว้างขึ้น ๒) การสร้างพลังของสตรี ด้วยการสร้างผู้นำ การรวมกลุ่มสตรี เรียงร้อยแสดงความคิดเห็น จัดองค์กรและสร้างระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ๓) การสร้างแบบอย่างและการยอมรับของสังคม^{๒๕}

ข. งานวิทยานิพนธ์และงานวิจัย

สิริวรรณ วิโสจสงคราม ศึกษาการพัฒนาชุมชน ตำบลมะกรูด อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานีสรุปจากผลการศึกษาได้ความว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนมีผลสำเร็จในระดับสูง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ระดับตำบล หมู่บ้านและสมาชิกในชุมชน ระบบเศรษฐกิจ ได้แก่เงินทุน อาชีพรายได้ การแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ รวมทั้งสังคมและวัฒนธรรม มีการดำเนินงานพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนตามกระบวนการ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยใช้หลักประชาธิปไตย ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้น ก่อตั้งสถาบันการเงินขึ้นในชุมชน สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น

^{๒๒} ภัสสร ลิมานนท์, **บทบาทเพศ สถานภาพสตรีกับการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑-๓๒.

^{๒๓} มาลี พุกษ์พงศาวิ, **ย้อนรอยสิทธิความเป็นคนของผู้หญิง**, (นนทบุรี: บริษัท ออฟเซ็ท เพรส จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๙๗-๙๙.

^{๒๔} วิทยากร บุญเรือง, **ผู้หญิง: การทำงาน การเมือง สังคมและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วัฒนธรรมแรงงาน, ๒๕๕๓), หน้า ๓๐-๔๔

^{๒๕} ทัศนีย์ สุวรรณพานิช, **๓ อย่างที่ต้องทำ เพื่อให้สตรีมีส่วนร่วมในการพัฒนา**, (วารสารพัฒนาชุมชน ปีที่ ๓๙ ฉบับที่ ๓, มีนาคม ๒๕๕๓), หน้า ๑๘-๑๙.

ปลอดภัยจากโรคติดต่อร้ายแรง สมาชิกในชุมชนสนใจใฝ่รู้ มีแรงกระตุ้นที่จะเป็นผู้นำ และเกิดความคิดในลักษณะพึ่งพาตนเอง^{๒๖}

จิราณีย์ พันมูล ศึกษากระบวนการพัฒนาสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านนาเวียง อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาสรุปได้ความว่า สมาชิกในชุมชนมีความพยายามในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ทั้งที่บริบทของชุมชนไม่เอื้ออำนวย แต่ดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน และมีส่วนร่วมทางตรงด้วยการเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านเพื่อให้มีการขับเคลื่อนในการพัฒนา มีบางส่วนของสมาชิกผ่านตัวแทนคือ ผู้นำและแกนนำ โดยให้ความเชื่อถือและยอมรับในความซื่อสัตย์ ขยันและการเสียสละเพื่อชุมชน จึงมีผลทำให้แกนนำตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ เนื่องจากสมาชิกในชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และแลกเปลี่ยนแนวคิด เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในครัวเรือน อันเป็นผลทำให้มีการพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่องต่อไป^{๒๗}

ฉัตรสมา จุลเพชร ศึกษาบทบาทผู้นำสตรีในการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบล สรุปได้ความว่า ปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้นำสตรีสามารถเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นได้สำเร็จ มีอำนาจทางการเมืองอยู่ในชุมชน ภูมิหลังและพื้นฐานครอบครัว และครอบครัวปัจจัยการผลิต ฐานะทางสังคม มีส่วนส่งเสริมให้ผู้นำสตรีขึ้นสู่การเมืองคือ สมาชิกในครอบครัวของผู้นำสตรีส่วนใหญ่เป็นผู้นำของชุมชนมาก่อนแล้ว สตรีเป็นสมาชิก และเครือข่ายความสัมพันธ์กับกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มนักการเมือง คำนึงในฐานะความเป็นผู้นำสตรี ซึ่งปัจจัยทั้งหมดนี้ต่างมีความสำคัญและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง^{๒๘}

รวิวรรณ วรรณพานิชย์ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่น กรณีศึกษานักใหญ่บ้านที่เป็นสตรียอดเยี่ยมประจำปี ๒๕๔๐ ผลการศึกษาสรุปได้ความว่า บทบาทของผู้หญิงที่สังคมกำหนดเป็นอุปสรรคเพราะผู้หญิงมีบทบาทสำคัญต่อครอบครัว ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิก จึงกลายเป็นภาพลักษณ์ของผู้หญิง ทำให้ไม่สามารถทุ่มเวลาอย่างเต็มที่ในด้านการเมืองได้ และยังมีผลมาจากปัจจัยด้านคุณสมบัติส่วนตัว ความรู้ความสามารถเฉพาะตัว และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย โดยประชาชนยอมรับบทบาทผู้นำสูงสุดในความสามารถในการประสานงาน และยอมรับน้อยสุดในคุณลักษณะเฉพาะตัวในด้านการเปิดใจรับเรื่อง การยอมรับของชุมชนในภาวะผู้นำสตรีท้องถิ่นยอดเยี่ยม เกิดจากความรู้

^{๒๖} สิริวรรณ วิโสจสงคราม, การพัฒนาชุมชนตำบลมะกรูด อำเภอกอโพธิ์ จังหวัดปัตตานี, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารและพัฒนาสังคม)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๓), (บทคัดย่อ).

^{๒๗} จิราณีย์ พันมูล, กระบวนการพัฒนาชุมชนสู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษานานาเวียง อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)**, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^{๒๘} ฉัตรสมา จุลเพชร, บทบาทผู้นำสตรีในการปกครองท้องถิ่น กรณีศึกษานายกองค์การบริหารส่วนตำบล, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ความสามารถเฉพาะตัวมากกว่าความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ภารกิจตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย^{๒๙}

สมิทธา จิตตลดากร ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การยอมรับจากประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เกิดอำนาจในทางการปกครอง และหลักธรรมในการปกครองของสตรีผู้นำได้รับการยอมรับมากที่สุด คือ ความสุภาพอ่อนโยน รองลงมา คือ ความอดทนสูง การสำรวจคำพูด ขณะเดียวกันที่ยอมรับไม่ได้ คือ การเรียไร ภารกิจตามกฎหมายที่ได้รับการยอมรับมากที่สุดคือ การปฏิบัติหน้าที่ด้านการบำรุงสาธารณะประโยชน์ รองลงมา คือ การบำบัดทุกข์บำรุงสุข และการรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ยอมรับน้อยที่สุด คือ ภารกิจด้านการสืบสวนข้อเท็จจริง สตรีผู้นำจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับในเรื่องความสามารถในการปกครอง ได้แก่ การมีไหวพริบ และการมีความรอบรู้พร้อมกับความสามารถในการบริหาร^{๓๐}

สมหวัง หล้าหนัก ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท ในหมู่บ้านสันพะยอม ตำบลมะเขือแจ้ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาสรุปความได้ว่า บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนประกอบด้วย บทบาทสตรีที่สังคมกำหนดมาแต่เดิม บทบาทด้านการเกษตรที่ทุกคนในครอบครัวจะต้องช่วยเหลือกัน เพราะต้องใช้แรงงานและบทบาทในการหารายได้นอกบ้าน ซึ่งเป็นบทบาทที่สตรีในปัจจุบันต้องเข้าสู่อาชีพ เพื่อหารายได้ที่เป็นตัวเงินให้แก่ครอบครัว เงื่อนไขและปัจจัยของผู้หญิงเกี่ยวกับเศรษฐกิจ คือด้านวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดหรือปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติที่ทำให้สตรีมีจิตสำนึกว่า งานบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง การเปลี่ยนแปลงได้แก่การเป็นครอบครัวเดี่ยว การสูญเสียที่ดิน ค่าครองชีพที่สูงขึ้น และช่องทางประกอบอาชีพมากขึ้น ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการทำงานนอกบ้านและมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในครัวเรือนมากขึ้น^{๓๑}

ณัฏฐา อินทสุวรรณ ศึกษาขีดความสามารถของสตรีในการพัฒนาตนเองและชุมชนของจังหวัดชุมพร ผลการศึกษาสรุปได้ความว่า สตรีที่เป็นกรรมการบริหารกลุ่มอาชีพสตรีมีขีดความสามารถในการพัฒนาตนเองและชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ด้านความสามารถทางการบริหารและภาวะความเป็นผู้นำอยู่ในระดับสูง แต่ด้านการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและด้านการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต้องส่งเสริมด้านการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจโดยเปลี่ยนแปลงทัศนคติและบทบาทของสตรี และต้องทำอย่างต่อเนื่อง

^{๒๙} รวิวรรณ วรรณพานิชย์, ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีท้องถิ่น กรณีศึกษานักผู้ใหญ่บ้านที่เป็นสตรียอดเยี่ยมประจำปี ๒๕๔๐, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

^{๓๐} สมิทธา จิตตลดากร, ภาวะผู้นำของสตรีในการปกครองท้องถิ่นของไทย, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๗-๒๓๘.

^{๓๑} สมหวัง หล้าหนัก, บทบาทสตรีเกี่ยวกับเศรษฐกิจครัวเรือนในชุมชนชนบท, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓).

ด้วยการให้ทำกิจกรรมกลุ่มและให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยการประชุม สัมมนาและจัดฝึกอบรม^{๓๒}

กิตติ เพียรทอง ศึกษาบทบาทของสตรีชนบทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน ผลการศึกษา สรุปได้ว่า สตรีมีบทบาทในการพัฒนาตนเองด้านการศึกษา ด้านการดูแลสุขภาพของตนเอง ด้านความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้าน และด้านการช่วยเหลือครอบครัวในการประกอบอาชีพ ซึ่งพบว่ามีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย รวมทั้งการเป็นผู้ตัดสินใจในการใช้จ่ายประจำวัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน และให้ความร่วมมือกับชาวบ้านเป็นอย่างดี^{๓๓}

นันทวัน เสงวีศิษฐ์ ศึกษาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของสตรีในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาสรุปได้ความว่า การรวมกลุ่มเกิดจากลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การแบ่งบทบาทเพศชายเพศหญิง ประเพณีความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน ระบบการผลิตในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่า สมาชิกกลุ่มแม่บ้านสามารถสร้างรายได้จากการประกอบอาชีพชุมชน โดยปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จประกอบไปด้วยการติดต่อพบปะเจ้าหน้าที่ การเข้าเมือง ประสบการณ์การฝึกอบรม ความรู้ในวัตถุประสงค์และการดำเนินงานของกลุ่ม ความเชื่อถือในตัวเจ้าหน้าที่ ความคาดหวังที่จะได้รับความรู้และผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิก และความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง^{๓๔}

สุทธิรักษ์ หงสะมัต ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาแนวทางการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านการพัฒนาสตรี โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัย ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่าหนัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการพัฒนาสตรี และผู้นำชุมชน สรุปได้ความว่า ผู้ให้ข้อมูลตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสตรี จำเป็นที่จะกำหนดแนวทางการดำเนินงานพัฒนาสตรีร่วมกัน โดยใช้วิธีการฝึกอบรมกำหนดหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำสตรี ตามความต้องการของท้องถิ่น การสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำสตรี สอดคล้องเป็นที่ยอมรับได้และมีความเหมาะสม^{๓๕}

ชนทอง วัฒนะประดิษฐ์ ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ ผลการวิจัยพบว่า การที่จะพัฒนาให้สังคมและประเทศชาติเข้มแข็ง จะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ความเข้าใจและการสร้างแรงจูงใจตามหลักพระพุทธศาสนาให้คนสนใจรักาศีล ๕ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต โดยดำเนินการตามหลัก K A M ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพราะการ

^{๓๒} ณชฎา อินทสุวรรณ,การศึกษาขีดความสามารถของสตรีในการพัฒนาตนเองและชุมชนของจังหวัดชุมพร, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕).

^{๓๓} กิตติ เพียรทอง,บทบาทของสตรีชนบทในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๖).

^{๓๔} นันทวัน เสงวีศิษฐ์, ความคาดหวังของประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรที่มีต่อโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในจังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตร), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

^{๓๕} สุทธิรักษ์ หงสะมัต, การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลด้านการพัฒนาสตรีโดยกระบวนการมีส่วนร่วม, วิทยานิพนธ์การศึกษาศุภวิทย์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑).

รักษาศีล ๕ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้นำจะต้องกระทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่สังคม ด้วยการนำมาปฏิบัติก่อน ก็จะทำให้มีผู้ปฏิบัติตามมากขึ้น โดยมีหลักธรรมที่เกื้อหนุนการรักษาศีล ๕ เช่น สัมมาทิฐิ (ความเห็นถูก) เป็นต้น และแรงจูงใจที่จะทำให้มีการรักษาศีล ๕ ควรเกิดจากความปรารถนาที่จะทำให้ตนเองมีความสุข จึงเกิดความเพียรที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิต และนำไปเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป^{๓๖}

พระปลัดพริชเดช ฐิตวโส (มหามนตรี) ได้วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สมาชิกและผู้นำสตรีจะต้องช่วยกันพัฒนาโดยใช้วิธีอันชอบธรรมเพื่อให้ดำรงชีวิตที่ดี ทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ของสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ และเป็นพื้นฐานของชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า โดยให้นำหลักพุทธมาบูรณาการกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ หลักทฤษฎีธรรมมีกัตตะประโยชน์ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ตอบแทนด้านวัตถุและด้านจิตใจ และหลักอปริหานิยธรรม เพื่อให้เกิดความเจริญแก่ประเทศชาติและศาสนา^{๓๗}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น พบว่า มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการเสริมสร้างศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามศาสตร์สมัยใหม่ จำนวน ๑๐ เรื่อง ศึกษาด้านความสามารถทางการบริหารของผู้นำ อีก ๑๐ เรื่อง เป็นเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาชุมชนเพื่อสร้างพลังอำนาจแก่สตรี อีก ๒ เรื่อง ศึกษาหลักพุทธธรรมมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตทั่วไป แต่งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาและวิจัยโดยนำหลักพุทธธรรมที่เหมาะสม มาเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน จากการศึกษาไม่ปรากฏว่า มีการวิจัยในเรื่องดังกล่าว และลงพื้นที่ในชุมชนตำบลบางน้ำผึ้งแต่อย่างใด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้ ด้วยวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อเป็นแนวทางนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรมต่อไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเชิงเอกสารและข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Document Study) โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีการเสริมสร้างศักยภาพ การพัฒนาชุมชน ตามศาสตร์สมัยใหม่ รวบรวมจาก

^{๓๖} ชันทอง วัฒนประดิษฐ์, กระบวนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ สำหรับผู้นำ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

^{๓๗} พระปลัดพริชเดช ฐิตวโส (มหามนตรี), พุทธบูรณาการการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘).

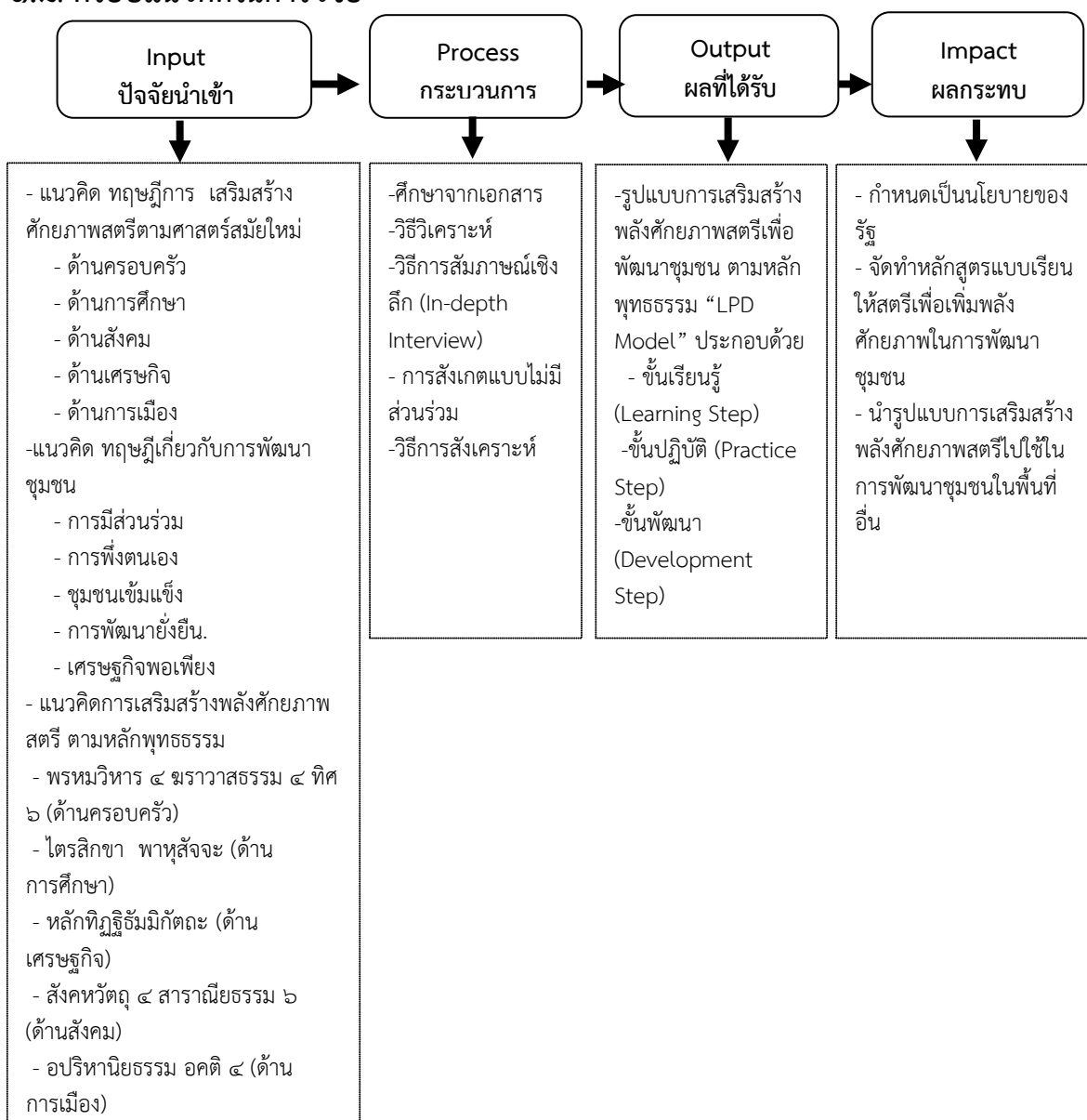
ข้อมูล ตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย รวมทั้งศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากข้อมูล ปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่นพระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารหนังสือที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไข ปรับปรุง เพื่อให้ครบถ้วนสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ ๓ ลงพื้นที่เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แก่นนำสตรีและผู้นำองค์กรในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดของสภาพบริบทของชุมชนตำบลบางน้ำผึ้งและศักยภาพของสตรีที่นำมาพัฒนาชุมชน

ขั้นตอนที่ ๔ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ด้วยตนเอง โดยจดบันทึกและบันทึกเสียง และถ่ายภาพการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้ออกสาร จากการสัมภาษณ์และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม มาสรุปวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แล้วนำมาเป็นกรอบในการอธิบายและแสดงทัศนะของผู้วิจัย เพื่อนำเสนอเป็นรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม

๑.๘. กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๙.๑ ทำให้ทราบแนวคิด ทฤษฎีหลักการพัฒนาชุมชน และการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีตามศาสตร์สมัยใหม่

๑.๙.๒ ทำให้ทราบหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน

๑.๙.๓ ทำให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชน ตามหลักพุทธธรรม

๑.๙.๔ สามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายของรัฐ

๑.๙.๕ สามารถนำไปกำหนดเป็นหลักสูตรแบบเรียนให้สตรีเพื่อเพิ่มพลังศักยภาพในการพัฒนาชุมชน

๑.๙.๖ สามารถนำรูปแบบไปใช้ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่นๆ